

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

18 май 2016 година

Отговорите на задачите от 1. до 30. вкл. отбелязвайте в листа за отговори!

1. В кой от редовете е допусната правописна грешка?

- А) изпели, заблестели, пожълтели
- Б) необмислен, неустоим, неубясним
- В) действие, привилегии, крайъгълен
- Г) понесъл, дочакал, изтъргувал

2. В кой от редовете НЕ е допусната правописна грешка?

- А) игрив, деспод, биолог
- Б) исписан, безкраен, ловка
- В) честно, злостна, вносна
- Г) сбиване, гонидба, сбогом

3. В кое от изреченията е допусната правописна грешка?

- А) Специфично за българската именна система в миналото е удвояването на владетелските и на аристократичните имена.
- Б) След наводненията в България в медиите излезе информация, че потенциална опасност създават около 700 водоема в страната.
- В) Учените от Великобритания откриха, че редовната консумация на пресни ябълки удължава живота със 17 години.
- Г) Любопитно е, че в този шампионатен мач един срещу друг ще се изправят синът и зетът на известния футболен деятел.

4. В кое от изреченията е допусната правописна грешка?

- А) Разбрах, че това е първото гостуване на известния балетмайстор у нас.
- Б) Родопските губерри привличаха вниманието с ярко червените си цветове.
- В) В уморените бледосини очи на жената се появиха сълзи на признателност.
- Г) В районите с голяма надморска височина вирее вечнозелена растителност.

5. В кое от изреченията е допусната правописна грешка?

- А) На празника Голяма Богородица манастирът се изпълни с хора.
- Б) Петър Велики придава европейски облик на големите руски градове.
- В) Пипи Дългото чорапче е любима героиня на много деца и възрастни.
- Г) Въстанието на Спартак разклаща устоите на Робовладелското общество.

6. В коя от подчертаните думи НЕ е допусната граматична грешка?

Предлагаме 100 комплекти (А) от най-новия ни продукт в 16 търговски обекти (Б) на територията на страната. Няколко обучени консултанти (В) вече представиха продукта пред повече от 200 клиента (Г).

7. В кое от изреченията НЕ е допусната граматична грешка?

- А) Малките и големи ученици вече влизаха в час, когато удари звънецът.
- Б) Тихата и прохладна майска утрин изпълни всички с вяра и с надежда.
- В) Видя колко е часа и устремено се запъти към мястото на уговорената среща.
- Г) В Изпълнителна агенция по горите обявиха свободните работни места.

8. В кое от изреченията е допусната граматична грешка?

- А) Сутринта съобщиха, че през деня се очакват интензивни валежи в южната и в западната част на страната.
- Б) Трябва да преодоляваме трудните моменти в живота, да не се отчайваме, а да се опитваме да мислиме положително.
- В) Слънцето бавно се издигаше над хоризонта, огрявайки всички кътчета на сгушената в полите на планината долина.
- Г) Уважавал съм винаги своите приятели и съм им вярвал, защото те са истинската ми опора в трудни моменти.

9. В кое от изреченията е допусната пунктуационна грешка?

- А) В региона се намират залежи от никелови руди, фосфати, злато, въглища и мед.
- Б) Тук ще намерите огромна колекция от филми, спечелили награди през годините.
- В) Рано сутринта хуквам по пустите улици на града, надбягвайки се с времето.
- Г) Нашите любезни спонсори да кажем, ще финансират провеждането на анкетата.

10. В кое от изреченията е допусната пунктуационна грешка?

- А) Не мога да си обясня поведението на хора, способни да предадат приятелите си, нито мотивите, поради които постъпват така.
- Б) Археологът каза, че повече информация за датировката на пръстена ще може да даде едва, когато са готови резултатите от анализа.
- В) Когато се връщам назад в годините, за пореден път се убеждавам, че работата ми като психолог в това училище е била полезна за много хора.
- Г) Ако доставката на поръчана стока се забави, клиентът има право да откаже покупката, а търговецът е длъжен да възстанови платената сума.

11. В кое от изреченията е допусната лексикална грешка?

- А) За да има разбирателство в семейството, всички трябва да правят компромиси.
- Б) Дядото влезе и поздрави дъщеря си, която пъргаво и чевръсто приготвяше обяда.
- В) Раболепното му поведение отблъскваше всички – и познати, и колеги, и приятели.
- Г) Вчера постъпиха две нови молби за отпускане на допълнителна помощ за лечение.

12. Кое от посочените фразеологични словосъчетания е различно по смисъл от останалите?

- А) през куп за грош
- Б) през девет баира
- В) пет за четири
- Г) през пръсти

13. От кой разказ е посоченият откъс?

„Мен сигурно там ще ме турят – мислеше той, – чакай барем с време да стигна. Не съм за рая аз, сиромах човек... рая е направен за големците и за богатите. С тия дрипи и тия попукани ръце кой ще ме пусне там! Осемдесет години теглих и страдах като куче, та сега ли рахат ще видя? Истина, гледал съм по божия правина да живея, ама кой те пита. Нима Господ ще седне да води сметка на такива като мене? Нас ни са записали у дяволския тефтер още кога сме се родили... Се да съм бил прав, па съм сгрешил барем веднъж в пиянство! А пиех! От тегло и от мъка пиех, наистина, ама нали пиех? Така и така няма прокопсия, мислех си – пий! Пий, па дето ще да му излезе края!... Постлах си хубавичко за пъклото! Сега там, там да си отида.“

- А) „На оня свят“
- Б) „Дядо Йоцо гледа“
- В) „Ветрената мелница“
- Г) „Серафим“

14. В кой ред всички стихотворения са написани от Никола Вапцаров?

- А) „Завод“, „Сън“, „Песента на човека“
- Б) „Кино“, „Повест“, „История“
- В) „Песен за човека“, „Ний“, „Прощално“
- Г) „Вяра“, „Борбата е безмилостно жестока...“, „Сън“

15. Катерина и Рафе Клинче са герои от творбата:

- А) „Под игото“
- Б) „Железният светилник“
- В) „Тютюн“
- Г) „Гераците“

16. Коя от изброените творби НЕ е поема?

- А) „Cis moll“
- Б) „Черна песен“
- В) „Ралица“
- Г) „Септември“

17. Коя творба на Христо Ботев представя идеята за неразривното обвързване на свободата с юнашката смърт?

- А) „Майце си“
- Б) „Обесването на Васил Левски“
- В) „Елегия“
- Г) „На прощаване“

18. В кое от посочените произведения промените, настъпили с народа, метафорично са определени като пиянство?

- А) „Чичовци“
- Б) „Железният светилник“
- В) „Тютюн“
- Г) „Под игото“

19. Идеята за изключителната личност, която в страданието осъществява духовното си себепостигане, е характерна за творчеството на:

- А) Пенчо Славейков
- Б) Гео Милев
- В) Елисавета Багряна
- Г) Атанас Далчев

20. В коя от посочените творби се откриват елементи на символизма?

- А) „Ралица“ на Пенчо Славейков
- Б) „Повест“ на Атанас Далчев
- В) „Песента на човека“ на Пейо Яворов
- Г) „Завод“ на Никола Вапцаров

21. Мотото „Радка на порти стоеше, отдолу иде Мустафа...“ е от разказа:

- А) „Последна радост“
- Б) „През чумавото“
- В) „Другоселец“
- Г) „Шибил“

22. Какво е подчертаното изразно средство?

*Но мина зима снеговита,
отиде пролет дъждовита
и знойно лято позлати
до вчера злачни широти.*

- А) метафора
- Б) хипербола
- В) сравнение
- Г) епитет

Прочетете двата текста и изпълнете задачите към тях (от 23. до 34. включително)!

ТЕКСТ 1

Еделвайсът е многогодишно тревисто растение. Стъблото му е високо до 20 сантиметра. Листата са силно стеснени, прикрепени са към стъблото без дръжки и са покрити с бели копринени власинки. Долните листа са по-големи, а нагоре постепенно намаляват. Еделвайсът цъфти от юни до август. Цветовете му имат звездовидна форма. Състоят се от 10-12 листенца, разположени в кръг. Ако се разгледат под микроскоп или под лупа, ще се забележи, че са покрити със сребристи власинки, които са така усукани и сплетени, че маскират зеления цвят на листата. Тези власинки са мъртви клетки с въздушни клетъчни празнини. Когато светлината се отразява от тях, те изглеждат сребристобели. Задържат въздух, наситен с водни пари, и така намаляват изпарението от листата. От друга страна, власинковата покривка намалява поглъщането на слънчевата топлина.

Еделвайсът вирее в Европа и в Югозападна Азия. По света има повече от двадесет вида еделвайс, като в Европа се срещат само два. В България еделвайсът е разпространен във варовиковите части на Пирин, в Стара планина и в Рила. Има опасност еделвайсът да изчезне от нашите планини, поради което късането му е забранено със закон и растението е включено в „Червената книга на България“. В Стара

планина специално за опазването му е създаден резерватът „Козя стена“. Изображението на растението е емблема на Българския туристически съюз.

Еделвайсът се използва за украса, тъй като запазва красотата си дълго време, след като се изсуши. Пчелите обичат това растение заради **медоносните** му цветове, макар че го намират рядко. Цветовете на еделвайса се използват в медицината за приготвяне на лекарства, използвани при лечението на болести на белите дробове, на сърцето и др.

ТЕКСТ 2

Откъсването на еделвайс причинява големи вреди на природата. Вашият сантиментален спомен може да лиши всички алпинисти след вас от възможността да се полюбуват на това красиво скално растение. Търговията с диворастящия еделвайс също води до постепенното му изчезване. Затова той е защитен от Закона за опазване на биологичното разнообразие и е включен в „Червената книга на България“.

Какво да направите, ако все пак сте сред любителите на това красиво цвете? Специализираните магазини предлагат семена, които може да засеете в саксия и да отглеждате вкъщи. Семената се сеят в сандъче през февруари и се покриват със стъкло. При температура от 12 до 15 градуса поникват за около 2-3 седмици.

Отгледан от семена, еделвайсът цъфти на втората година. Имайте предвид, че размерът и количеството на власинките, които правят еделвайса така **атраактивен**, зависят силно от условията на отглеждане. При надморска височина, която е много различна от тази на естествените му местообитания, овласиняването далеч не е така гъсто и пухкаво, а еделвайсът придобива доста по-обикновен вид.

23. От коя сфера на общуване е текст 1?

- А) от битовата сфера
- Б) от естетическата сфера
- В) от институционалната сфера
- Г) от научната сфера

24. Кое от посочените твърдения е вярно за текст 1?

- А) Текстът метафорично описва красотата на диворастящите у нас растения.
- Б) Текстът съдържа експресивен коментар на конкретни научни факти.
- В) Текстът е описателен, информативен и се отличава с еднозначност на изказа.
- Г) Текстът нормативно урежда основни изисквания за опазването на еделвайса.

25. Какво е значението на думата *медоносните*, използвана в текст 1?

- А) от които пчелите събират нектар и/или цветен прашец за получаване на мед
- Б) които пчелите използват ежегодно през пролетта за пренасяне на пчелен мед
- В) които съдържат в стъблата и във власинките си пчелен мед с лечебни свойства
- Г) които имат цвят, подобен на пчелен мед и на получаваните от него продукти

26. Кое от посочените твърдения НЕ е вярно според текст 1?

- А) Цветовете на еделвайса приличат на звезда.
- Б) В Европа се среща само един вид еделвайс.
- В) Изсушеният еделвайс се запазва за дълго време.
- Г) Брането на еделвайс е строго забранено.

27. От коя сфера на общуване е текст 2?

- А) от медийната сфера
- Б) от естетическата сфера
- В) от битовата сфера
- Г) от институционалната сфера

28. Кое от посочените твърдения НЕ се отнася за текст 2?

- А) Текстът свързва количеството на власинките с надморската височина.
- Б) Текстът представя мнение за красотата на диворастящия еделвайс.
- В) Текстът нормативно регламентира местата за отглеждане на еделвайс.
- Г) Текстът посочва причини за постепенното изчезване на еделвайса.

29. Използваната в текст 2 дума *атрактивен* е:

- А) чужда дума
- Б) диалектна дума
- В) архаизъм
- Г) термин

30. Кое от посочените твърдения е вярно според текст 2?

- А) Търговията със семена на еделвайс е строго забранена.
- Б) Семената на еделвайса се засаждат у дома през есента.
- В) Отгледаният в домашни условия еделвайс е по-красив.
- Г) Еделвайсът може да се отглежда и в домашни условия.

31. Изброени са факти от двата текста, както и факти, които липсват в тях. В свитъка за свободните отговори запишете САМО буквите на ЧЕТИРИТЕ факта, които ПРИСЪСТВАТ в посочените текстове.

- А) Еделвайсът е емблема на Българския туристически съюз.
- Б) Еделвайсът е символ на чистота и на издръжливост.
- В) Търговията с еделвайс намалява риска от неговото изчезване.
- Г) Отгледан от семена, еделвайсът цъфти на втората година.
- Д) Еделвайсът расте в крайните северни райони на Азия.
- Е) Цветът на еделвайса със своите 10-12 листенца прилича на звезда.
- Ж) Другото наименование на еделвайса е *балканска звезда*.
- З) Гъстите мъхести власинки придават атрактивен вид на еделвайса.

32. В свитъка за свободните отговори запишете кое е общото, за което се говори в двата текста.

33. В свитъка за свободните отговори в рамките на 3-4 изречения формулирайте СОБСТВЕНА теза по една от посочените теми:

Защитените растения
Запазване на биологичното разнообразие

34. В свитъка за свободните отговори запишете сбито и кратко (в резюме) основното в съдържанието на текст 1.

35. За всяко празно място изберете най-уместната от думите и я запишете срещу съответната буква в свитъка за свободните отговори.

Казанлъшката роза се отглежда заради цветовете, които съдържат етерични масла и от които се (А) известното по цял свят българско розово масло. В някои години цената на българското розово масло се доближава до цената на златото, откъдето идва и (Б) му „течно злато“. При (В) на розовия цвят се получава не само масло, а и розова вода, която намира (Г) в парфюмерийната и в хранителната промишленост.

- А) зарежда, произвежда, представя
- Б) марката, псевдонимът, наименованието
- В) преработката, брането, пренареждането
- Г) влияние, употреба, роля

36. В свитъка за свободните отговори срещу съответната буква запишете правилните форми на думите, поставени в скоби.

А) Членуване

В свое изказване по телевизията (представител) на (Държавна агенция за закрила на детето) подчерта (важност) на проблемите, свързани с агресията на подрастващите.

Б) Местоимения

Знаех, че на (никой/никого) не е поставена допълнителна задача.

Дълго време си спомнях срещата с младия поет, от (чийто/чиито) творби бях възхитен. Щастлив от резултата, треньорът на победителите се радваше заедно с момчетата (си/му).

Овчарчето подкарало овцете към реката. Дългите летни дни (той/то) прекарвало далече от дома си.

В) Учтивя форма

Д-р Иванова, бихте ли ми (записал) час за преглед за утре? Знам, че сте много (ангажиран), но се надявам, че бихте (могъл) да ме прегледате, защото е спешно.

37. В текста са пропуснати САМО ПЕТ препинателни знака. Препишете текста в свитъка за свободните отговори, като поставите пропуснатите знаци.

Неделният зимен ден беше прекрасен и в планината имаше много хора. Сред виковете на група деца, екипирани със ски и каски на главите се чуваше гласът на учителя им Деца най-важното е да помните, че сте начинаещи скиори. Възможно е да напредвате по-бавно, отколкото сте си представяли но не се отчайвайте, а продължавайте с тренировките.

Прочетете стихотворението „Сиротна песен“ и изпълнете задачите към него (38. задача и 39. задача)!

38. В свитъка за свободните отговори посочете с ЦИТАТИ от текста ДВА примера, които показват самотата на лирическия герой.

Ако загина на война,
жал никого не ще попари –
изгубих майка, а жена
не наидох, нямам и другари.

Ала сърце ми не скърби –

приневолен живя сирака
и за утеха може би
смъртта в победа ще дочака.

Познавам своя път нерад,
богатствата ми са у мене,
че аз съм с горести богат
и с радости несподелени.

Ще си отида от света –
тъй както съм дошъл, бездомен,
спокоен като песента,
навяваща ненужен спомен.

39. В свитъка за свободните отговори със СВОИ ДУМИ посочете ДВА примера за примирението на човека пред лицето на смъртта.

40. Свържете името на героя с името на автора, от чиято литературна творба е съответният герой. В свитъка за свободните отговори срещу съответната буква запишете името на автора.

А) Иванчо Йотата	Елин Пелин
Б) Велико кехая	Христо Ботев
	Йордан Йовков
	Иван Вазов

Свържете името на героя с литературната творба, от която е съответният герой. В свитъка за свободните отговори срещу съответната буква запишете заглавието на творбата.

В) Фон Гайер	„Занемелите камбани“
Г) Лазар Дъбака	„Ветрената мелница“
	„Железният светилник“
	„Тютюн“

Свържете заглавието на всяка от творбите с нейния автор. В свитъка за свободните отговори срещу съответната буква запишете името на автора.

Д) „Стихии“	Димчо Дебелянов
Е) „Болница“	Христо Смирненски
	Атанас Далчев
	Елисавета Багряна

41. Прочетете откъса от повестта „Гераците“ на Елин Пелин и в свитъка за свободните отговори напишете аргументативен текст в обем до 4 страници на тема „Разрушената хармония“. Преди текста отбележете жанра му – интерпретативно съчинение или есе.

Смъртта на баба Марга, постъпките на Павел и караниците вкъщи съвсем сломиха здравата душа на стария Герак. По неговото кръгло и благо лице тия житейски несгоди изписаха дълбоки бръчки. Посивялата му глава се наведе към земята и сякаш се всади в плещите му. Стъпките му станаха тежки и бавни, погледът – виновен. Веселият му нрав се изгуби, сърцето му стана тъжно, лицето замислено.

Сега той равнодушно посрещаше жътвата – най-щастливото време за него, което го съживяваше, подмладяваше, повикваше на усилена работа, правеше го могъщ, весел и пъргав като дете. Той пак ставаше по-рано от всички и пак подканяше другите към работа, но гласът му вече не беше бодър – нямаше сила. Синовете и снахите му не го слушаха покорно като някога, а правеха това, което те сами мислеха за добро. Това обиждаше дълбоко стареца, но той мълчеше и не знаеше кому да се сърди. Когато сутрин станеше и по стар навик погледнеше небето, той не казваше както преди:

– Ех, че време ли е, момчета! Пак ще се къпе в човешки пот майката земя – ами бавно и с въздишка рече: – Тежък ден ще бъде тоя – може и да вали. Човек не трябва да вярва всякога на утрото.

Дядо Йордан влизаше рядко къщи. Къщата му се виждаше грозна и проклета. В нея, дете с радост и любов бе отчувал децата си, сега нямаше ни радост, ни любов. Нямаше вече какво да го влече и задържа там освен старите му спомени, които не го оставяха, и малките му внучета, които той обичаше да милва и които имаха бели хвъркати душици, както казваше той.

„Какво ли ги чака! Какво ли ги чака миличките?“ – мислеше с тъга той и ги гледаше мило и дълго, като че никога не беше ги виждал.

Случваше се, че някоя работа задържаше стареца повече къщи. Тогава той ставаше неспокоен и му се струваше, че е душно. В тая стая влезе, в оная стая влезе, сякаш търси нещо, и никъде не го съдържаше. Бивало е да го видят отстрана, че приказва нещо сам на себе си и се усмихва. Понеже синовете му нарушиха стария обичай да ядат всички заедно на софрата, а се явяваха кой когато си ще или никак се не явяваха, то и старецът не седеше редовно. Понякога, когато той си работеше нещо из двора около къщи, някоя от снахите ще го извика от вратата:

– Тате, ела да обядваме, че те чакаме! Ще изстине чорбата!

Но дядо Йордан всякога схващаше някаква подигравка в тия думи и продължаваше да работи, занесен в нерадостни мисли. Тогава чуваше зад гърба си надутото и сърдито мрънкане:

– Кой ти е крив, като не щеш. Стар човек пък се подетенил. Който е гладен, той и неканен ще дойде.

В празник или когато нямаше работа, дядо Йордан прекарваше повече от времето си в затворената кръчма, ключа на която държеше сам той. Той там и ношуваше. В тая кръчма, мрачна, пуста, неприветлива и тъжна като неговата душа, беше тихо и пусто, не достигаше никакъв шум ни от улицата, ни от къщи, и той можеше спокойно да се предава на своите мисли.

– Какво бях и какво станах! – въздишаше той и дълго и неподвижно седеше на леглото си.

През дупките на затворените кепенци влизаха игриви слънчеви лъчи, падаха върху прашните предмети из кръчмата и полека-лека се местеха, местеха се, докато съвсем изчезваха и вътре ставаше тъмно. Старецът вдигаше глава, озърташе се, сякаш търсеше тия зари, и търкаше челото си като човек, излъган от някой сън.